

Alternatif Bir Ekonomi Programı Sempozyumu
Gelir Dağılımında Adaletli Bölüşüm
Prof. Dr. Gamze Yücesan Özdemir

Ar. Gör. Gülşah Suiletten (Oturum başkanı): Değerli konuklarımız, saygıdeğer hocalarımız, sevgili izleyiciler, dinleyiciler, katılımcılar. Alternatif Bir Ekonomi Programı Sempozyumunun ilk oturumuna hepiniz tekrardan hoş geldiniz.

Bugün ilk oturumda Türkiye toplumunun aslında çok büyük bir kesimini yakından ilgilendiren çok can yakıcı bir meseleyi ele alıyor olacağız, değerli konuşmacılarımızla birlikte. Gelir dağılımında adaletli bölüşümü konuşuyor olacağız.

Ben sözü fazla uzatmadan öncelikle konuşmacılarımızı size takdim edeyim.

Prof. Dr. Gamze Yücesan Özdemir hocamız, Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi gazetecilik bölümünde öğretim üyesi kendisi. Gamze hocamızın çalışma ve araştırma alanları arasında emek çalışmaları ve sosyal politikalar bulunuyor. Hoş geldiniz hocam.

İkinci konuşmacı olarak Prof. Dr. Hasan Tekgüç hocamız bizlerle birlikte. Hasan hocamız Kadir Has Üniversitesi ekonomi bölümünde öğretim üyesi. Kendisi yoksulluk ve gelir dağılımı konusu üzerinde çalışıyor. Özellikle Türkiye'de en üst gelirli grubun tespiti ve vergilendirmesi konusunda yürüttüğü önemli bir araştırma projesi var. Hasan hocam hoş geldiniz.

Son olarak üçüncü konuşmacımız Doçent doktor Selin Pelek bizlerle. Selin hocamız Galatasaray Üniversitesi İktisat Bölümünde öğretim üyesi. Kendisinin asgari ücretin Türkiye'de işgücü piyasasına etkileri üzerine önemli ve bizi de oldukça yakından ilgilendiren çalışmaları var. Selin Hocam hoş geldiniz.

Ben daha fazla vaktinizi almadan ilk sözü Prof. Dr. Gamze Yücesan Özdemir hocamıza veriyorum. Buyrun hocam.

Prof. Dr. Gamze Yücesan Özdemir: Merhabalar, hepiniz hoş geldiniz. Ben de Ankara'dan hoş geldim. Gerçekten bu değerli sempozyum için, dolu dolu iki gün için Emekçi Hareket Partisi'ne ve emeği geçen herkese çok teşekkürler. Burada bir konuşmacı olmak gerçekten onur verici, gurur verici. Ve uzun süredir görmediğim çok sevgili yoldaşlarımı görmüş olmak da benim için ayrıca büyük bir keyif oldu. İyi ki buradayım.

Gerçekten memleket yangın yeryiken, hep ne oluyor değil de ne yapmalı üzerine düşünmek için buradayız. Bu başlı başına çok kıymetli. Alternatifi var, alternatifleri mümkün. Peki o zaman hangi başlıklar üzerinde konuşalım, gibi bir iki günümüz olacak sanıyorum. Bana verilen bugünkü görev de, gelir dağılımında adaletli bölüşüm.

Sizlerle paylaşmak istediğim şöyle bir şey var. Sunumun başlığına, "Rakamların Ötesinde Hayat" diye bir başlık attım. Çünkü biraz önce İzzettin Hoca da bahsetti. Ekonomiyi çok fazla teknik, kuru, soğuk rakamlar olarak algılamak eğilimindeyiz. Daha doğrusu burjuva iktisadı bizi buraya çağırıyor sürekli. Rakamlar gerçekleri gösteriyor gibi. Oysaki rakamlar gerçeklerin yalnızca görünüşleri. Dolayısıyla bu rakamların arkasındaki gerçeklikleri görmediğimiz takdirde, gerçek hayatları görmediğimiz takdirde, müdahale etmekte zorlanırsınız. Bu anlamda böyle bir başlık koydum. Yapmak

istediğim bugün, rakamların ardında derken, görünüm ve gerçeklik üzerine birkaç söz söyleyip ardından Türkiye işçi sınıfının gelir dağılımındaki adaletsiz bölüşümde neleri deneyimlediklerini sizinle paylaşmak istiyorum. Son olarak da, hayatı yeniden nasıl kazanabiliriz? Alternatif programımız ne olabilir?

Şöyle bir akışım var: 5 bölüme ayırdım. Önce rakamlar, görünüm ve gerçeklikler. Ardından Türkiye işçi sınıfı emek piyasasında neler deneyimliyor? İş yerinde neler deneyimliyor? Toplumsal hayatta. Ve sonuç: hayatı yeniden kazanmak için nasıl bir alternatif programa ihtiyacımız var? Ve bunu 20 dakikada yapacağım. Esas zorluk burada.

Birinci bölüm: rakamlar, görünüm, gerçeklikler. Hepimizin çok iyi bildiği, bilim yaparken yolumuzu aydınlatan, Marx'ın Kapital 3'te geçen şu cümlesi, kuşkusuz Marx'ın diğer eserlerinde de bu yaklaşımı görüyoruz: Dış görünüş ile şeylerin özü eğer doğrudan doğruya çakışsaydı her türlü bilim gereksiz olurdu. Ya da daha çok sıklıkla kullandığımız şekliyle, her şey görüldüğü gibi olsaydı zaten bilime ihtiyaç olmazdı.

Bu anlamda burjuva iktisadının rakamlarıyla yüz yüze kalıp yalnızca o rakamlar üzerinden yapılan analizler çok sığ ve çok yetersiz. Dolayısıyla burjuva iktisadı bizi sürekli aşırı bir matematik kullanımına... İktisat bölümlerindeki müfredatlar artık gerçekten türev, integral, ve üst böyle acayip acayip şeyler. Aşırı bir matematik kullanımı, teknokratik, teknik ve kapalı bir uzmanlık alanına çağırıyor. En başında iktisadın üretim ve bölüşüm varken, üretimi ve bölüşümü tümüyle unutturan ve bizi teknik rakamlara sıkıştıran yaklaşımı. Tabii ki burjuva iktisadının tek insan modeli neydi? Faydasını en çoklaştırmaya çalışan bir birey. Bu anlamda burjuva iktisadı asosyaldir, toplumdan uzaktır. Toplum onun için analiz içinde değildir. Apolitikdir, siyasetlidir ve bunu sürekli şöyle duyarız: Ekonomiye siyaseti karıştırmayın. Ve ahistoriktir yani tarih dışıdır. Kapitalizm doğal, süreğen, olması gereken, olmuş ve olacak bir toplumsal ekonomidir.

Burjuva iktisadının bu ön kabullerini reddederek diyoruz ki, burjuva iktisadına karşı ekonomiyi rakamlardan ibaret görmemek, toplumsal ilişkileri göz önüne almamız gerekiyor. Marksist iktisadın bize verdiği yol haritasıyla. Sınıf analizi, Türkiye kapitalizmini anlamamızın vazgeçilmezidir ve tarih analizi olmadan her analiz eksik kalır. Dolayısıyla Marx'ın önümüze açtığı iktisadı nasıl kavramalıyız? Rakamlar değil, ardındaki gerçeklikler ve tarihsellik ve sınıf analiziyle yol yürümemiz gerekiyor ki alternatif bir programı sunabilelim.

Peki, böyle bir girişten sonra Türkiye işçi sınıfı emek piyasasında bugün rakamlar, görünüm, peki arkasındaki gerçeklikler neler?

Emek piyasası. Emek piyasasında en büyük gerçeklik proleterleşme dalgası. Şu anda istihdamda bulunanların yüzde 70'i ücretli ve maaş karşılığı çalışıyor Türkiye'de. Yani 10 kişiden 7'sinin emekçi olduğu bir ülkedeyiz. Ciddi bir proleterleşme var. Artık Türkiye bir emekçi toplumdur.

Yedek işgücü ordusu Marx'ın metaforik güçlü bir kavramıdır. Sermaye birikim sürecine göre, üretime dahil ettiği ya da dışına attığı görece artı nüfustur yedek işgücü ordusu.

Türkiye'de durum vahim. Türkiye'de yedek işgücü ordusu olarak işsizlik rakamlarına, görünümüne baktığımızda TÜİK bize dar tanımlı bir işsizlik sunuyor. Çok sıkıcı bir işsizlik tanımı var. İşte üç ay içinde iş arıyor olmak, hemen işe başlayabiliyor olmak gibi istatistiksel bir tanım yapmış. Dar tanımlı. Yüzde sekiz gibi bir açıklama yapıyor. Oysaki özellikle bu alanda DİSK araştırma merkezi geniş tanımlı bir işsizliği sürekli yayınlıyor. Geniş tanımlı derken, eksik istihdamda olanlar niteliğine, vasfına uygun işte çalışmayanlar, mevsimlik çalışanlar ya da iş aramadan umudunu kesmiş ümitsizler. Bunları da kattığımız zaman, şu anda Türkiye'de yüzde otuzlara varan, yani her on çalışmak isteyen insandan üçünün işsiz olduğu bir toplumdayız. Tabii ki burada kadınlar ve gençlerde rakamlar çok daha çarpıcı. Geniş tanımlı işsizlik, kadınlarda her iki kadından birine kadar yükseliyor.

Şu anda Türkiye işçi sınıfı hayata ücret bağıyla tutunmuş durumda. Bunu derken şunu söylüyorum, ücret bağı koptuğu anda hayattan kopacak emekçilerle birlikteyiz. Bu da şu demek, artık eskisi gibi kırdan ve kentten gelen gelirler yok ya da çok azaldı. Diğer yandan kamu hizmetlerinin metalaşmış olması, işçi sınıfının eğitime, sağlığa, ulaşımını da çok zorluyor. Ve ücret bağı kopunca hayattan kopacak bir emekçi sınıfı ile karşı karşıyayız.

Hepinizin çok iyi bildiği, bugün ilerleyen dakikalarda da konuşacağımız, ortalama ücret asgari ücret olmuş durumda ve asgari ücret açlık sınırının altında. Böyle bir toplumda yaşıyoruz. Ortalama ücret, yani ücretlerin yaklaşık yüzde ellisi asgari ücretin yüzde beş altında ya da üstünde. Buna baktığımızda, Avrupa Birliği ortalamasında emekçiler arasında asgari ücret alanlar yüzde 4 yalnızca. Asgari ücretin toplumdaki konumu anlamında. Türkiye'de bu asgari ücret süreci, sendikalar, toplu iş sözleşmeleri, mücadele diye baktığımızda toplu iş sözleşmesi kapsamında Türkiye'de yüzde on emekçi varken; toplu iş sözleşmesi kapsamı Avrupa Birliği ortalamasında yüzde 60. Buradan da görüyoruz ücretlerin nasıl bu kadar düşük olduğunu ve toplumun bir asgari ücret toplumu haline geldiğini.

Tabii ki bu sürecin en önemli belirleyenlerinden biri örgütlenmenin zayıflığı. Sendikaların, sendikalı işçi sayısının zayıflığı. Burada da Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı resmi istatistikler açıklıyor. Resmi istatistikler, yani kayıtlı işçilerin istatistikleri yüzde 14 gibi. Yani her 10 işçiden yalnızca biri sendikalı gibi. Ama buna kayıtdışları da kattığımız zaman, yani fiili dediğimiz zaman, o zaman rakam yüzde 12'lere düşüyor. Bu rakam bize örgütsüz bir toplum içinde olduğumuzu gösteriyor.

Gelir dağılımında uçurum diye baktığımızda bu rakamlara, sanırım Hasan Hocamda bunlar daha derinlikli olacak. Şu anda gelir dağılımında emeğin payı yüzde otuzlarda. Bütün üretilen mal ve hizmetlerin yalnızca yüzde 30'u emekçi hanelerine düşüyor. Bir başka gelir dağılımındaki uçurum, Türkiye'nin en zengin yüzde 20'si milli gelirin yüzde 50'sine sahip. Bu çok çarpıcı bir rakam. En zengin yüzde yirmi, milli gelirin yüzde yaklaşık yarısına sahip. Ve yine Avrupa istatistiklerine baktığımızda da, Türkiye'yi gelir dağılımı adaletsizliğinde en alt listelerde görebiliyoruz.

Bu genel olarak emek piyasasına dair verilerdi. Dediğim gibi, yedek işçi ordusu, proleterleşme, ücret bağı, asgari ücret toplumu... Gördüğümüz resim bize bunları gösteriyor. Peki iş yerinde neler yaşıyor Türkiye işçi sınıfı? İş yerine baktığınızda en

Çarpıcı istatistik iş cinayetleri. İş cinayetleri, gelir dağılımındaki adaletsizliğin en çarpıcı örneği. bu veriyi buraya vermişken İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Meclisine selam olsun. Uzun yıllardır Türkiye'de işçi cinayetlerini gündemde tutmaya çalışıyorlar sürekli. Unutturmamaya çalışıyorlar. Ülkede her ay iki yüze yakın işçinin yaşamını kaybettiği bir süreçten geçiyoruz.

Yine işyerine baktığımızda, 21. yüzyılda mutlak artı değeri artırma olarak gördüğümüz uzun çalışma saatleri. Türkiye'de işçi sınıfı çok uzun çalışıyor. Uzun çalıştıkça da yoksullaşiyor. Birazdan göreceğiz. Ne kadar uzun çalıştıkça, o kadar yoksullaşiyor. Şu anda Türkiye'de haftada ortalama 47 saat gibi bir çalışma var. Bu doğrudan hepimizin bildiği gibi teknik, teknolojik verimlilikle göreceği artı değeri artırma değil. Doğrudan kapitalizmin ilk dönemlerindeki gibi mutlak olarak. Çok uzun saatler çalıştırma. İş yerinde gördüklerimiz bunlar.

Peki gelir dağılımı adaletsizliğini toplumsal yaşamda işçi sınıfı nasıl deneyimliyor? Türkiye Bankalar Birliği Risk Merkezi açıklıyor. Türkiye toplumu borçlu bir toplum. Biz ona gelecekteki artı değere bugünden el koyma diyoruz. Bugünün artı değer sömürsü yetmiyor. Gelecekteki artı değere de bugünden el koymak istiyor sermaye. Türkiye'nin yüzde 70'i borçlu, evet ama çok daha çarpıcısı toplam borcun yüzde 77'si kredi kartlarına. Yani toplum ihtiyaç kredisi kullanıyor. Yani hayatını devam ettirebilmek için. Emlaktır, arabadır, hani bu tarz şeyler değil. Gündelik hayatı borçsuz götüremiyor şu anda Türkiye işçi sınıfı. Dolayısıyla birikim için değil, doğrudan temel ihtiyaçlar için borçlanmanın içinde.

Çalıştıkça yoksullaşma demiştik. Yine TÜİK'in hanehalkı tüketim harcamaları dağılımına baktığımızda çarpıcı veriler var. Gelir dağılımındaki bozukluğa yönelik. Şu anda Türkiye toplumunun hanelerinin harcamalarına baktığımızda, yüzde 26'sı konut ve kira, yüzde 21'i ulaştırma ve yüzde 20'si gıda. Yani Türkiye işçi sınıfı yalnızca işe gidiyor, bir çatının altında uyuyor ve yemek yiyor. Bunun haricinde hiçbir kendilerini yerinden üretecek sosyal kültürel etkinlikler için ne para var ne zaman var.

Gelir dağılımındaki adaletsizliğe karşı işçi sınıfının bir araya gelip sesini yükseltebileceği yerler, biri evet, örgütlü mücadele. Hem sendikalarda hem partilerde ama bu örgütlülüğü yaratan, onların yan yana gelip birlikte olabilecekleri zaman ve mekanlar. Bunların zayıflığı şu anda Türkiye işçi sınıfı için önemli bir deneyim. Yani önemli dediğim, bir anlamda vahim. Şimdi şu tabloya baktığımızda, DİSK Araştırma Merkezinin yaptığı bir çalışma. Şuradaki sarılar işçi sınıfının en çok yaptıkları, maviler en az yaptıkları gibi görürsek... Evet hala Türkiye işçi sınıfı televizyon seyrediyor. Hani bütün dijital faaliyetlere rağmen televizyon dijitalin arkasında. Sosyal medyada zaman geçiriyor. Televizyon seyrediyor. Siz görüyorsunuz başka ne yapıyor? Aile, biraz spor var. Aileyle biraz piknik, geziler filan. Peki, ne yapmıyor Türkiye işçi sınıfı? Vakıf, dernek, sivil toplum, örgüt, sendika gibi yerlerde bulunmuyor. Yüzde altmış üçü diyor ki, ben hiçbir şekilde sendikaya, derneğe spor kulübü... Yani kendi kamusalıklarından uzaklaşmış durumda, bu önemli. Buralara müdahale etmek gerekiyor.

Peki o zaman, yeteri kadar olumsuz şeyler söyledikten sonra ne yapacağız? Alternatif programı açıklıyoruz şimdi. Gülşah da gösterdi son 5 dakika, alternatif program hocam.

Tamam alternatif program.

Şimdi ortalıkta alternatif diye dolaşan bazı sol görünümlü iddialar var, buna karşı birazcık muhalif olmaya çağıracağım sizi. Böyle sosyal refah 4.0. Havalı. Piyasa uyumlu bir öneriler seti var. Bakın bu öneriler setinde ne var? Bir tanesi bu temel vatandaşlık geliri. Çok tartışmalı bir konu. Bugün İzzettin Hoca köşesinde yazmış. Temel vatandaşlık geliri, bu reformcu yaklaşıma biraz sert ve provokatif konuşacağım. Tartışma bölümünde belki biraz daha uzlaşmacı oluruz. Bu piyasa şiddetine hiç müdahale etmeden, sermayeye de hiç yük bindirmeden, vatandaşın cebine 3 kuruş para koymak şu anda çok alternatif bir şeymiş gibi konuluyor. Sorgulayalım derim.

Çok sevdikleri bir kavram, güvenceli esneklik. Aslında İngilizcesi flexicurity. Yani flexicurity'i Türkçe'ye çevirdiğiniz zaman, esnek güvence oluyor. Yani güvenceyi esnekleştirmek oluyor. Ama Türkçe'de güvenceli esneklik diye çevrildi. Bu neydi? Esnek çalışma biçimlerinde işsizlik maaşları vermek, başka ne olabilir? Hayat boyu öğrenme programları filan öyle bir şey.

Adil geçiş. Yeşil alanlar açıyoruz, iklimle bir şeyler yapıyoruz, oralarda insanlara istihdam... Piyasayla hiç derdimiz yok. Emekçileri mahveden, piyasa ve metalaşma süreçlerine hiç dokunmadan yeşil ekonomi, adil geçiş mi? Yeşil emperyalizm mi? Bunların hepsini tartışmak gerekecek diye söylüyorum.

İşte piyasanın aşırılıklarının ortadan kaldırılması. Reformcu yaklaşıma devam ediyorum. Göçmen ve kimlik politikaları işte emek piyasasında, istihdamda, işsizlikte en altta olan bu kesimlere dair politika önerileri çok gündemde.

Tekelleşmeye karşı güçlü rekabet politikaları. Dediğim gibi piyasa doğrudan kafa kafaya gelmediğiniz takdirde, piyasa tekelleşme ile daha büyük dengesizlik yaratıyor. Rekabetçi politikalar, şeffaflık. Kamu harcamaları şeffaf olsun. Bu bize alternatif bir program sunuyor mu? Bence sunmuyor.

Makul vergi politikaları. Birazcık daha zenginlerden, onların da tabii yatırım heveslerini kırmadan vergi alabilir miyiz?

E hadi o zaman gelelim şimdi bizim programa. Alternatif sol sosyalist bir program, bugün kuşkusuz kapitalizmin sınırları içinde tam programı yapamamak da gedikler açıp sosyalist bir ülkede gerçekleştireceğimiz program. İlk düşünmemiz gereken üretim araçlarının toplumsallaştırılması ve kamulaştırma. Bu zaten gündeme geliyor, gündemimizde. Enerji, su, elektrik ve bütün fabrikalar... Olabildiğince kamulaştırma politikaları üzerine alternatif programın bir ayağı burada olmalı.

Diğer ayağı planlı ekonomi. Merkezi planlama örgütleri. Ya planlı ekonomi için şu dijitalleşme nasıl bir heyecan veriyor, düşünsenize Sovyetler zamanı yapılan planlamayı. Şimdi bir tuşa basıyorsunuz, şak, plan! Planlı ekonomi, merkezi planlama örgütleri, kuşkusuz kamu yatırımları ve kamu istihdamı. Bütün bu süreçler tabii ki son tahlilde sosyalist bir ülkede gerçekleşecek ama kapitalizmde bunun gediklerini açarak ilerlemek.

Üretim araçlarının toplumsallaştırılması, planlı ekonomi, devam ediyorum... Emek rejiminin dönüştürülmesi, güvencesizliğin geriletilmesi, çalışma sürelerinin teknolojinin verdiği imkanlarla kısaltılması, yani yeni bir çalışma rejimi, bölüşümün yeniden düzenlenmesi, yani toplumcu bütçe, toplum için vergi politikaları, yurttaşın sosyal hakları. Bir toplumun yurttaşı olmaktan kaynaklı, şu anda bütün hepsinin metalaştığı eğitim, sağlık, sosyal güvenlik gibi hakların tekrar kazanılması. Ve kuşkusuz, emeğin meşru ve toplumsal bir aktör olarak anayasada tüm haklarıyla, çalışma hakkıyla, istihdam hakkıyla, güzel bir gelecek hakkıyla, eğitim hakkıyla yer alması.

Söyleyecek sözümüz hala var, bunların üzerine daha fazla düşünelim diyorum, yolumuz açık olsun.